

Устименко Л. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент
Київського національного університету культури і мистецтв

ОСВІТНІЙ ТУРИЗМ ЯК ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ

У статті розглядається поняття освітнього туризму. Визначено основні етапи розвитку освітнього туризму. Подано класифікацію освітнього туризму. Охарактеризовано центри освітнього туризму.

Ключові слова: освітній туризм, етапи розвитку освітнього туризму, класифікація освітнього туризму, центри освітнього туризму.

В статье рассматривается понятие образовательного туризма. Определено основные этапы развития образовательного туризма. Представлено классификацию образовательного туризма. Дано характеристику основным центрам образовательного туризма.

Ключевые слова: образовательный туризм, этапы развития образовательного туризма, классификация образовательного туризма, центры образовательного туризма.

A concept of educational tourism are examined in the article. The basic stages of development of educational tourism are certain. Classification of educational tourism is presented. Description is given to the basic centers of educational tourism.

Key words: educational tourism, stages of development of educational tourism, classification of educational tourism, centers of educational tourism.

Важливою тенденцією сучасного туризму є задоволення різнобічного попиту туристів. Освітній туризм, як окремий вид туризму, заслуговує на значну увагу, так як має не тільки давню історію, а й достатньо стабільні показники розвитку сьогодні та гарні перспективи на майбутнє. Однак у науковій думці його сутність і становлення висвітлено недостатньо. Освітній туризм розглядався у працях М.Б. Біржакова, Т.Г. Сокол, В.К. Федорченка, але авторами не було представлено цілісної системи та теоретичного обґрунтування сутності даного виду туризму.

Метою даного дослідження є обґрунтування сутності освітнього туризму як важливого історико-культурного явища.

Здебільшого, освітній туризм можна практикувати протягом року, тому безперечного є його економічна ефективність, що дозволяє найбільш оптимально вирівнювати коливання туристичної сезонності.

Освітній туризм – це поїздка з метою одержання певної освіти. Виходячи із цього визначення, сфера освітнього туризму охоплює усі види навчання та освіти, які здійснюються поза межами постійного місця проживання. Метою освітнього туризму є одержання освіти або її доповнення у відомих освітніх центрах світу, формування людини, здатної до активної та ефективної життєдіяльності у багатонаціональному полікультурному середовищі. Особливо популярними сьогодні є освітні тури до

відомих мовних шкіл з метою вивчення іноземних мов у автентичному мовному середовищі.

Розвиток освітнього туризму умовно можна розділити на три основні етапи. Перший етап – з античних часів до XII ст. – це початковий етап розвитку освітнього туризму. Історія пізнавальних та освітніх мандрівок починається в античності. Це описані в історичних джерелах мандрівки греків та римлян до відомих учених, які мали свої школи: філософські, математичні, медичні (наприклад, відома школа Гіппократа, що існувала на грецькому острові Кос).

Другий етап – з XII ст. до др. пол. XX ст. – етап становлення організованого освітнього туризму. З XII ст. створюються знамениті університети Європи, але перший Болонський (Італія) був створений ще у XI ст. У XII ст. створені Оксфорд і Сорбона. В XIII ст. з'являються університети в Оксфорді, Кембриджі, Падуї, Неаполі, Лісабоні, Тулузі, у XIV ст. – у Кельні, Римі, Відні, Празі, Кракові і до кінця століття їх у Європі налічується більше сорока. Поява університетів сприяє відродженню та розвитку освітніх подорожей. З'являються такі категорії подорожан, як мандрівні студенти, які переходили від одного університету до іншого завдяки знанню латинської мови, якою велось викладання в усіх університетах Європи. Починаючи з XVIII ст., в Західній Європі стають модними гранд-тури. Їх метою було вдосконалення знання іноземних мов, відвідання відомих освітніх і культурних центрів (Парижа, Флоренції, Рима, Мілана, Венеції та ін.). Якщо дозволяли кошти і здоров'я, то маршрути продовжувались до Греції, Близького Сходу та Єгипту, щоб ознайомитись із пам'ятками великих цивілізацій. Здебільшого гранд-тури здійснювалися з метою продовження або завершення основної освіти і тривали два-три роки. Їх можна вважати першими освітніми турами. У часи Просвітництва Ж.Ж. Руссо та Дж. Локк проголосили мандрівки однією з необхідних складових виховання.

У Російській імперії запровадження традиції освітніх мандрівок пов'язане з ім'ям Петра I, який посилав дворян до Європи на навчання. Належність до числа провідних європейських держав вимагала впровадження освітніх мандрівок «государевых слуг» за кордон. Майбутні дипломати та військові повинні були завершити свою освіту в європейських академіях.

За правління Катерини II у придворному середовищі було прийнято відправляти своїх дітей «на сыскание наук» за кордон. Медалісти Санкт-Петербурзького кадетського корпусу могли три роки мандрувати за кордоном казенним коштом. В інструкції для таких офіцерів було записано: «всякое путешествие должно иметь предметом просвещение» [7].

У 1777 р. власник шляхетного пансіону в Москві Веніамін Генш видає в додатку до «Московских ведомостей» «План предпринимаемого путешествия в чужие края». Цей план передбачає знайомство з розвиненими країнами Європи, навчання у відомих університетах [5].

Третій етап – з др. пол. XX ст. – до наших днів – етап масового організованого освітнього туризму з широкою географією функціонування освітніх центрів. XX ст. розширює географію освітнього туризму, а сам він – межі світогляду та світосприйняття молоді людини, стає чинником активізації інтересу до культурного спадку та традицій.

Але саме в другій половині ХХ ст. освітній туризм став масовим, організованим та системним.

Освітній туризм доцільно вивчати та удосконалювати його організацію, оскільки з кожним роком частка туристів цього сегменту збільшується. Важливу роль для дослідження та ефективного функціонування освітнього туризму відіграє його класифікація та її критерії.

Освітній туризм слід класифікувати наступним чином:

- подорожі, що передбачають одержання освіти у всесвітньовідомих навчальних центрах (Оксфорд, Кембридж, Сорбонна), які тривають декілька років, але поділені на семестри;

- «мовні тури», що передбачають вивчення іноземної мови у відповідному мовному середовищі. В основному, такий тур триває від 1 до 6 місяців, туристи навчаються в мовних школах, а мешкають у сім'ях, щоб мати можливість спілкуватися з носіями певної мови;

- стажування передбачає навчання за відповідними програмами для одержання відповідної кваліфікації;

- навчання в майстер-класах, метою яких є обмін досвідом та одержання нової професійно важливої інформації;

- спеціалізовані екскурсійно-ознайомлювальні мандрівки за різними маршрутами, пов'язаними з відвіданням центрів краси, виноробства, етнографічного мистецтва тощо.

За формами освітній туризм може передбачати:

- виїзні табори;
- туристські поїздки;
- комплексні проекти;
- дослідницькі проекти;
- заняття в музеях;
- багатоденні екскурсії;
- заочні екскурсії;
- короткострокові мовні курси.

Це основна класифікація туризму. Але її можна вдосконалити ще іншими критеріями. Розглянемо більш докладно деякі з цих форм. У літніх дитячих та молодіжних таборах передбачена певна кількість годин викладання мови, як правило, англійської. Такі табори розташовані в Туреччині, Болгарії, Угорщині, на Мальті.

Короткострокові мовні курси, в основному, працюють під час канікул, їх термін – 2 тижні й більше. При виборі для клієнта курсу враховують його вік, рівень володіння мовою та особистісні характеристики. Зважаючи на це, вибирають країну перебування, навчальний заклад, умови проживання (кампус – студентське містечко – або проживання в сім'ї). Довгострокові мовні курси тривають від одного семестру і більше.

Практично в усіх мовних центрах світу розпочати навчання можна у будь-яку пору року, у зв'язку з чим пропонуються індивідуальні заїзди. У багатьох школах з червня по вересень організуються літні програми, особливо популярні серед молоді тури, які включають навчання і відпочинок, спортивні заняття та екскурсії. Наприклад, приїхавши до Великобританії, можна поєднувати вивчення англійської зі спортивною програмою,

яка має певний нахил: футбол, теніс, водні види спорту, гольф, верхова їзда. На Мальті можна вивчати англійську мову та здійснювати цікаві підводні занурення або займатися вітрильними видами спорту.

Тривають освітні програми в межах від одного тижня до одного року. Оптимальними за своєю ефективністю вважаються програми від двох тижнів. Триваліші програми (від року і більше) передбачають засвоєння академічного курсу, який може бути розрахований на одержання середньої освіти в державних або приватних школах, проходження курсу передуніверситетської практики або навчання в університетах.

Звичайні заняття передбачають навчання у групі з 10–12 осіб по 20 годин на тиждень – така кількість слухачів комплектується для General English і Exem Courses (підготовка до екзаменів та проходження тестів). Можливими є подібні заняття в міні-групі з 2–6 осіб, що дозволить викладачу більше уваги приділяти кожному. Стосовно Business English та подібних програм, то тут кількість слухачів, як правило, не перевищує 6.

Пропонуються наступні навчальні програми та типи навчальних закладів за кордоном:

- «мовні курси» – навчання іноземній мові в лінгвістичних школах усіх, хто бажає, у віці від 16 років і старших;

- «підготовка до університету» – навчання при університетах, мовних школах або школах-коледжах – аналогах нашої середньої школи – з метою підготовки до вступу в університет;

- «вища освіта» – навчання в університетах за програмою першої та другої вищої освіти;

- «дитячі канікулярні» – програми для школярів та студентів у віці 8–16 років на базі мовних шкіл, цілорічних шкіл-коледжів та університетів у період літніх канікул;

- «загальноосвітні» – аналог нашої середньої школи.

Кожен студент за певних умов має можливість працювати або пройти стажування, що є додатковим та важливим елементом навчання та допомагає удосконалити знання мови. Можливою є оплачувана робота у сфері послуг та туризму, що дозволяє частково компенсувати витрати на проживання та навчання. Стажування не оплачується, навпаки, його організація коштує додаткових витрат з боку туриста. Але стажування, на відміну від роботи, дає можливість працювати у справжньому професійному середовищі практично з будь-якої спеціальності.

Особливістю освітнього туризму є те, що при складанні програми перебування необхідно розрахувати, скільки годин студент повинен і може ефективно навчатися, а скільки він може присвятити відпочинку та іншим позанавчальним заходам. Такі програми передбачають також ознайомлення з країною перебування.

Важливим моментом є знайомство з куратором, людиною, яка буде вирішувати усі можливі проблеми студента у країні перебування та займатися усіма поточними питаннями. При виборі сім'ї приймаються до уваги особливості клієнта: його стан здоров'я, їжа, яку він вживає, психологічні особливості, віросповідання тощо.

Усі програми освітніх турів включають у себе по 2–4 години щоденних занять у першій половині дня. Інший час займає відпочинок, спорт, дозвілля, розваги тощо. Існують тури з інтенсивною програмою навчання (20–30 годин на тиждень). При цьому

до кваліфікації викладачів висуваються серйозні вимоги: заняття повинні бути «живими», в основному, проводиться у формі розмовної практики (якщо це мовні тури).

Традиційними міжнародними центрами освітнього туризму є Велика Британія, Швейцарія, Мальта, США. Активізує свою діяльність щодо розвитку цього сегменту туристичного ринку Австралія та Малайзія.

Середня вартість одного тижня індивідуального навчання (з проживанням) становить 400 євро на Мальті, 500–600 євро в Німеччині, 700 євро у Великобританії і Франції, 1100 євро у Швейцарії. У секторі індивідуального туризму висока частка агентських продажів. У МУЦ вона досягає 100%, в «Меридіан Експрес» – 90%, «Чайці-тур» – 80%, «Інсайт-Лінгва», «Групі Йорк» і «Альтус» – 50%, «Канцлер» – 25%. Mr. English – 20%. Зараз на Мальті діють 32 офіційно визнані школи англійської мови, які одержали ліцензію Міністерства освіти. У країні також створено незалежну Федерацію організацій з навчання англійської мови – FELTOM. Членство школи у федерації – надійна гарантія якості навчання студентів і школярів. Мальтійські мовні школи бувають як міжнародні, так і приватні. Перші (Bell, Inlingua School of Languages, Berlitz) є філіями міжнародних освітніх корпорацій. Одночасно вони можуть приймати по кілька сотень людей, пропонують повний спектр навчальних програм і організують для учнів безліч культурних і спортивних заходів. Фахівці стверджують, що ці школи ідеально підходять для тих, хто хоче серйозно вивчати мову. У невеликих приватних школах більш гнучкі можливості індивідуального підходу до учнів. Вони камерні, затишні і спокійні. Для школярів в літні канікули додатково відкриваються табори, де поряд з курсом розмовної мови організуються екскурсії, заняття спортом, влаштовуються розваги.

Понад 100 тис. студентів з-за кордону щороку приїжджають до Ірландії вивчати англійську мову. Зараз тут діє понад 150 мовних шкіл і центрів, що пропонують великий вибір програм різної тривалості та інтенсивності, акредитованих національним Департаментом освіти. Основні центри знаходяться у великих містах, 80% – у Дубліні. Більшість шкіл – сімейні, що забезпечує дітям і підліткам затишок і домашню атмосферу у властивій ірландцям обстановці гостинності. "Смарагдовий острів" – прекрасне місце для літнього відпочинку і знайомства з країною з одночасним вдосконаленням знань англійської. У канікулярних програмах (20 уроків на тиждень) уроки, зазвичай, доповнюються різноманітними екскурсійними, спортивними та культурно-розважальними програмами.

В останні роки каталоги літніх освітніх програм провідних туроператорів неодмінно включають комбіновані тури "Мова +". Розширюється спектр таких пропозицій – своєрідна відповідь ринку на всезростаючий попит клієнтів-батьків до більш серйозних і комплексним варіантів літнього відпочинку для своїх дітей. Про зростання обсягів реалізації комбінованих програм говорять практично всі провідні туроператори з освітнього туризму. Відзначаються збільшення попиту на подібні тури по Великобританії і Швейцарії на рівні 50%. Найдорожчі комбіновані програми "Англійська + спорт", "Англійська + IT-технології" та інші, призначені для російських учнів, були розпродані вже у травні. Інтерес до серйозних програмами "Мова +", у тому числі і до курсу "інтенсив", ще більш зріс, особливо в категорії найбільш забезпечених клієнтів.

На українському ринку представлені наступні агенції, що пропонують освітній туризм. DEC education – агенція широкого профілю, оскільки надає послуги з мовних курсів для дорослих та дітей, оформлює на програми середньої освіти в приватні школи і коледжі, допомагає зі вступом на програми вищої освіти. ІСЕА – міжнародне освітнє агентство з багаторічним досвідом на ринку освітніх послуг. Агентство співпрацює з найкращими навчальними закладами США, Канади, Великобританії, Ірландії, Польщі, Мальти, Німеччини, Австрії, Австралії та багатьох інших країн. Більш як 450 університетів. Агенція Info Study була створена командою фахівців з багаторічним досвідом роботи у галузі освіти за кордоном для того, щоб допомогти студентам, яких цікавить можливість навчання за кордоном, обрати перспективну спеціальність та вступити до закордонного навчального закладу.

В Україні для освітнього туризму найкращі умови має південь країни, де можна одночасно одержати відповідну освіту, майстерність з відпочинком на морі. На канікулах розгортають свою роботу численні курси комп'ютерних технологій, мистецтва, спортивної майстерності.

Перспективними щодо розвитку освітнього туризму можуть стати етнографічні центри України. Зокрема, регіони Західної України: Бойківщина, Буковина, Гуцульщина, Полісся та інші. Саме там, де збереглися традиційні ремесла та унікальне мистецтво, доцільно організовувати майстер-класи, вивчення секретів і опанування технологією виготовлення побутових та культових речей, сувенірів тощо. Важливо, що в регіонах Західної України такі освітні тури можна поєднувати з рекреацією, перебуванням у відносно чистому екологічному середовищі.

Проблемою організації освітніх турів є те, що в деяких країнах в імміграційних законах туризм не сумісний з одержанням освіти. І на це вказується у туристичних візах, де є примітка: «Без права роботи та навчання». У деяких країнах освітні тури відносять до туризму. Адже при організації освітнього туру доводиться формувати повний туристський пакет: запрошення від навчального закладу, бронювання авіаквитків, збір необхідних для одержання візи документів, оформлення страхового поліса тощо.

Розвиток освітнього туризму в Україні забезпечить не тільки економічні переваги – створення нових робочих місць та збільшення надходжень до бюджету країни, а й соціокультурні та національно-патріотичні. Зокрема, проаналізувавши проблеми та перспективи туристичної та освітньої галузі, фахівцями було зроблено пропозиції до проекту «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки». Вони стосувалися різних напрямів функціонування позашкільних закладів освіти: це і їх фінансування в межах Бюджетного кодексу України, і формування державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою, зокрема в спортивно-туристичному і краєзнавчому напрямках, забезпечення навчальними програмами та методичною літературою згідно сучасних методик та інноваційних розробок тощо. Створено та успішно реалізується комплекс позашкільних освітньо-виховних програм з напрямку «Євроосвіта». Досвід роботи вивчається та розповсюджується Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України.

Потребує уваги розробка та реалізація Концепції Освітнього туризму в Україні серед учнівської молоді і педагогів, мета якої полягає у створенні методологічних

засад для системної і цілеспрямованої діяльності органів державної влади з питань євроінтеграції, виховання молодого людини – патріота України, готового самовіддано розбудувати її, виявляти національну гідність, сприяти громадському миру і злагоді в суспільстві, вихованню громадянської активності.

Література:

1. Биржаков М. Б. *Введение в туризм: Ученик* / М. Б. Биржаков. – СПб., 2007. – 576 с.
2. Сокол Т. Г. *Основи туризмознавства: Навчальний посібник* / Т. Г. Сокол. – К., 2006. – 76 с.
3. Смолій В. А. *Енциклопедичний словник-довідник з туризму* / В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух. – К., 2006. – 372 с.
4. Устименко Л. М. *Основи туризмознавства. Навч. посібник* / Л. М. Устименко. – К., 2013. – 380 с.
5. Устименко Л. М. *Історія туризму: навч. посібник* / Л. М. Устименко, І. Ю. Афанасьєв. – К. : «Альтерпрес», 2013. – 372 с.
6. Устименко Л. М. *Історитко-суспільні аспекти спеціалізованого туризму* / Л. М. Устименко // *Питання культурології. Зб. наук. праць. Вип. 29 / КНУКіМ.* – К., 2013. – С. 138–146.
7. Усыскин Г. С. *Очерки истории российского туризма* / Г. С. Усыскин. – М. – СПб., 2000. – 224 с.